

MEĐUNARODNA MISIJA ZA POSMATRANJE IZBORA Republika Crna Gora - Predsjednički izbori, 6. april 2008

SAOPŠTENJE O PRELIMINARNIM OTKRIĆIMA I ZAKLJUČCIMA

Podgorica 7. april 2008 - Nakon poziva vlasti Republike Crne Gore, OEBS-ova Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (OEBS/ODIHR) rasporedila je Izbornu posmatračku misiju (EOM) da posmatra predsjedničke izbore 6. aprila 2008. Od 4. aprila OEBS/ODIHR EOM-u se pridružila delegacija Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope (PACE), koja je uključivala oba ko-izvještavača za praćenje Crne Gore.

Izbori se ocjenjuju na osnovu obaveza i standarda OEBS-a i Savjeta Evrope (SE) za demokratske izbore i nacionalnog zakonodavstva. Ovo saopštenje o preliminarnim otkrićima i zaključcima dostavljeno je prije završetka izbornog procesa, uključujući i tabelarni prikaz i saopštenje konačnih rezultata i obrade eventualnih post-izbornih prigovora i žalbi. OEBS/ODIHR će objaviti sveobuhvatni konačni izvještaj, uključujući preporuke za moguća poboljšanja, otprilike dva mjeseca nakon završetka izbornog procesa. Delegacija Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope predstaviće svoj izvještaj na sljedećem plenarnom zasijedanju Skupštine 14. aprila.

Izbori za predsjednika Crne Gore poklopili su se sa lokalnim izborima u Tivtu i Herceg Novom. OEBS/ODIHR EOM je pratio te lokalne izbore samo u onoj mjeri u kojoj su uticali na sprovođenje predsjedničkih izbora.

OEBS/ODIHR i PACE zahvaljuju crnogorskim vlastima na njihovoj saradnji i ostaju spremni da nastave sa pružanjem podrške njima, građanskom društvu i građanima Crne Gore u sprovođenju demokratskih izbora.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Izbori 6. aprila, 2008. godine bili su prvi predsjednički izbori u Crnoj Gori nakon nezavisnosti proglašene 2006. godine i održani su prema novom Ustavu, usvojenom 2007. godine. Skoro svi aspekti izbora su bili u skladu sa obavezama OEBS-a i standardima Savjeta Evrope za demokratske izbore. Međutim, kontinuirani dokazi o nedefinisanosti razlika između državnih i stranačkih struktura ostaju u suprotnosti sa Dokumentom iz

1990. Sastanka u Kopenhagenu o ljudskoj dimenziji OEBS i SE, Kodeksa o dobroj praksi u pitanjima izbora.¹

Izborna kampanja održana je u mirnom okruženju. Kandidati su vodili aktivnu kampanju, fokusirajući se na suštinske političke teme. Osnovna prava na slobodu kretanja i okupljanja su poštovana i svi kandidati su mogli da slobodno sprovedu kampanju. Registracija četvorice kandidata ponudila je biračima autentičan izbor.

Izborna administracija je radila na otvoren i kolegijalan način tokom izbora i ispunila je sve zakonske rokove. Postoje značajne mjere nadzora i transparentnosti, uključujući pluralističku političku zastupljenost u tijelima izborne administracije, koje pomažu povećanju povjerenja u izborni proces.

Mediji su biračima ponudili značajan stepen informacija o kandidatima, tako da su mogli da donesu informisan sud o svim kandidatima. Mediji u Crnoj Gori su aktivni i raznovrsni i nema zvaničnih ograničenja njihovih aktivnosti. Međutim, mediji su mogli pružiti biračima ozbiljnije procjene i analize u vezi sa kandidatima i izborima.

Zakonski okvir je generalno bio odgovarajući za sprovođenje demokratskih izbora. Međutim, nijesu svi aspekti izbornog zakonodavstva bili u potpunoj harmoniji sa novim Ustavom usvojenim 2007. godine.

Pozitivni aspekti izbornog procesa takođe uključuju:

- Kampanju čiji je ukupni ton bio konstruktivan, sa kandidatima koji su se fokusirali na fundamentalne teme domaće i spoljne politike,
- Uključujući pristup svih kandidata prema biračima iz grupa nacionalnih manjina,
- Zapaljivi govor ili snažna nacionalistička retorika su u velikoj mjeri bili odsutni tokom kampanje,
- Značajne mjere zaštite kako bi se obezbijedila tajnost i integritet glasačkog listića,
- Kontinuirani naponi za poboljšanje biračkih spiskova, koji zahtijevaju regularizaciju.

Međutim, sljedeća pitanja su takođe izazvala zabrinutost:

- Kampanjaška atmosfera bila je obojena konstantnim, nepotkrijepljenim tvrdnjama o izbornim zloupotrebama i odusustvu jasnih i čvrstih akcija vlasti koje bi se pozabavile takvim tvrdnjama kako bi odagnale sumnju,
- Nedostatak jasnih nadzornih procedura za izbornu kampanju,
- Pravila koje se tiču finansiranja kampanje, nijesu dovoljno precizirane u zakonu kao i nedostatak adekvatne transparentnosti i nadzora

¹ U Paragrafu 5.4 Dokumenta sa Sastanka u Kopenhagenu o ljudskoj dimenziji zemalja članica OEBS-a iz 1990. god. navodi se da su zemlje članice saglasne o "jasnom razdvajanju između država i političkih stranaka".

U paragrafu 1.2.3 Kodeksa Savjeta Evrope o dobroj praksi u pitanjima izbora navodi se da vlasti moraju da imaju "neutralan stav" prema izornoj kampanji, medijskom izvještavanju i finansiranju kampanje.

- Odsustvo programa za obrazovanje birača od strane izbornih komisija i građanskog društva.

Na dan izbora, glasanje je održano na uredan i miran način. Posmatrači su posjetili 654 biračka mjesta i ocijenili process kao dobar ili veoma dobar u 98 odsto slučajeva. Nijesu zabilježeni incidenti u kojima neko pokušava da utiče na birače za koga da glasaju. Proceduralne stavke su generalno poštovane, a birači su provjeravani na mastilo u više od 99 odsto slučajeva, a lična dokumenta su provjeravana u skoro 100 odsto slučajeva. Međutim, zabilježeno je da glasačke kutije nijesu propisno zapečaćene u oko 20 odsto posjećenih biračkih mjesta, a u skoro 9 odsto slučajeva primijećene su neovlaštene osobe. OEBS/ODIHR EOM je pratio zatvaranje i proces brojanja na oko 60 biračkih mjesta. Zabilježeni su neki proceduralni problemi tokom procesa brojanja, a posmatrači su proces brojanja ocijenili kao dobar ili veoma dobar u oko 87 odsto slučajeva. Ukupno sprovođenje tabelarne obrade u Opštinskim izbornim komisijama posmatrači su ocijenili pozitivno u svim slučajevima.

Istorijat

Izbori 6. aprila su prvi predsjednički izbori održani u ovoj zemlji od referendumu o nezavisnosti 2006. godine i po novom Ustavu, usvojenom u oktobru 2007. godine. Kampanja se fokusirala na ekonomiju, evropske integracije, investicije i razvoj i na pitanja socijalne dobrobiti. To je odrazilo stepen političke zrelosti kod svih kandidata i njihovih kampanja.

Gospodinu Filipu Vujanoviću, aktuelnom predsjedniku iz vladajuće Demokratske partije socijalista (DPS), rivali su bili trojica drugih kandidata. Gospodin Nebojša Medojević kandidat Pokreta za promjene (PzP), koji se pojavio nakon parlamentarnih izbora 2006. godine kao velika opoziciona stranka; gospodin Andrija Mandić, kandidat Srpske liste (SL), grupe stranaka tradicionalno orijentisanih prema srpskoj populaciji u Crnoj Gori i gospodin Srđan Milić ispred Socijalističke narodne partije (SNP), političke stranke koja je aktivna u crnogorskoj politici od kasnih 90-ih godina.

Ubrzo nakon što je predsjednik Skupštine 17. januara 2008. godine sazvao predsjedničke izbore tadašnji premijer, gospodin Željko Šturanović je podnio ostavku iz zdravstvenih razloga. Njega je zamijenio gospodin Milo Đukanović, iz DPS-a, bivši predsjednik i premijer. DPS je glavna stranka u vladi u Crnoj Gori od 1991. godine.

Zakonski okvir i izborni sistem

Zakonski okvir je bio generalno adekvatan za sprovođenje demokratskih izbora. Novi Zakon o izboru predsjednika (ZIP) usvojen je u decembru 2007. godine, a važni aspekti izbornog procesa su uređeni Zakonom o Izboru odbornika i poslanika (ZIOP), koji je posljednji put dopunjen u julu 2006². godine.

² Ostali zakoni koji regulišu predsjedničke izbore uključuju: Ustav Republike Crne Gore (2007), Zakon o biračkom spisku, (2000), Zakon o državljanstvu Republike Crne Gore (1999), Zakon o medijima i radiodifuznoj agenciji (2002, 2004) i primjenjiva pravila i odluke Državne izborne komisije.

Predsjednik se bira apsolutnom većinom važećih glasova. Ukoliko nijedan kandidat ne dobije potreban broj glasova, drugi krug izbora će biti održan 14 dana nakon prvog kruga između dvojice kandidata koji dobiju najveći broj glasova. U drugom krugu, kandidat koji dobije najveći broj glasova je izabran.

Crnogorski Parlament je usvojio novi Ustav u oktobru 2007. godine. Međutim, još nijesu svi aspekti zakonskog okvira za predsjedničke izbore u potpunosti usklađeni sa novim Ustavom.

Jedan od zakona koji još nije usklađen je Zakon o biračkom spisku (iz 2000. godine). Ustav garantuje pravo glasa samo državljanima Crne Gore, međutim Zakon o biračkom spisku pruža pravo svim građanima koji ispunjavaju uslove da imaju pravo glasa u Crnoj Gori da budu upisani u birački spisak, uključujući i one sa državljanstvom u bivšoj Jugoslaviji. Parlament je donio sporazumnu odluku da ne oduzme pravo glasa biračima registrovanim na prethodnim izborima. Stoga, birački spisak za sadašnje izbore sadrži imena oko 25.000 građana srpske nacionalnosti koji borave u zemlji. Međutim, oko 60 građana koji nijesu bili državljani Crne Gore i koji nijesu već bili upisani u birački spisak, nijesu unijeti u birački spisak, a Upravni sud je odbacio njihove žalbe.

Takođe su zabilježena pitanja koja nijesu povezana sa usklađivanjem sa Ustavom. Pravila koje se odnose na finansiranje kampanje nijesu dovoljno precizirana u zakonu, a finansiranju kampanja nedostaje adekvatna transparentnost i nadzor. Datum početka izborne kampanje, naročito u pogledu izvještavanja državnih medija, mogao bi takođe biti jasno naznačen u zakonu.

Registracija kandidata

Svaki potencijalni kandidat može biti nominovan na osnovu prikupljenih potpisa podrške od najmanje 1,5 odsto od ukupnog izbornog tijela, izračunatog na osnovu brojki sa prethodnih izbora (7.266 potpisa). Potencijalni kandidati su morali da otvore knjige podrške, koje su se nalazile u Opštinskim izbornim komisijama (OIK) i birači koji su željeli da ih podrže morali su da prilože potpis u prostorijama njihovih OIK-a, pred dva člana OIK-a.

Četiri kandidata su ispunila kriterijum prikupljanja potpisa i njihov poredak na glasačkom listiću je odlučila Državna izborna komisija (DIK) žrijebom: 1) Nebojša Medojević (PZP); 2) Andrija Mandić (SL); 3) Srđan Milić (SNP), i 4) Filip Vujanović (DPS). Proces registracije je bio uključujući i pružio je biračima autentičan izbor.

Izborna administracija

Ovim izborima upravljala je troslojna izborna administracija: DIK, 21 OIK i 1.141 biračkih odbora (BO) koji su odgovorni za isto toliko pojedinačnih biračkih mjesta (BM). DIK i OIK-ovi su stalna tijela koje Parlament i opštinske skupštine imenuju na četvorogodišnji mandat, dok biračke odbore imenuju OIK-ovi za svake izbore.

Sva tijela izborne administracije sastoje se od centralnog tijela, koje odražava politički sastav tijela koje ih imenuje, i proširenog sastava, uključujući predstavnike svih kandidata. Ove mjere pružile su političku izbalansiranost, unapređujući povjerenje i naglašavajući transparentnost izborne administracije.

DIK je funkcionisala kolegijalno i njena zasijedanja su bila otvorena i za domaće i za međunarodne posmatračke izbora. DIK je takođe otvorila internet sajt na kojem je objavljivala svoje odluke. DIK i OIK-ovi su se redovno sastajali, kao što je neophodno i funkcionisali su dobro, donoseći sve potrebne odluke o pitanjima koja se tiču izbornih procedura i administracije. I DIK i OIK-ovi su ispunili sve izborne rokove. Nikakve zvanične žalbe nijesu uložene DIK-u u predizbornom periodu.

Ni DIK ni OIK-ovi nijesu planirali niti sproveli nikakve programe edukacije birača, jer su smatrali da takve aktivnosti nijesu dio njihovih obaveza.

Registracija birača

Registracija birača u Crnoj Gori je pasivna, opštinske administracije su po službenoj dužnosti dodale javnom biračkom spisku imena birača sa pravom glasa ili onih koji su dobili pravo glasa kroz prebivalište na osnovu informacija o njihovoj podesnosti i podataka Ministarstva unutrašnjih poslova.

DIK nema zakonsku obavezu za sastavljanje i održavanje biračkog spiska, ali objavljuje privremeni i konačni birački spisak. DIK je 29. marta objavila konačni Birački spisak, prema kojem je ukupni broj registrovanih birača u Crnoj Gori 490.412.

Tokom posmatranja sagovornici, za razliku od prethodnih izbora, nijesu pokrenuli pitanje kvaliteta biračkog spiska kao razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Izborna kampanja

Okruženje u kojem je sprovedena kampanja je sveukupno ostalo mirno. Prijavljen je samo jedan incident sukoba na jednom promotivnom skupu. Generalni ton kampanje je bio konstruktivan; kandidati su se fokusirali na fundamentalne teme domaće i spoljne politike. Pitanje Kosova je ostalo marginalizovano tokom praćene kampanje. Svi kandidati su se obraćali širokoj javnosti, uključujući birače iz vjerskih i nacionalnih manjina. Zapaljivi govor uglavnom nije bio prisutan u kampanji, a nacionalistička retorika je bila ograničena. Većina sagovornika je primijetila napredak u stilu i kvalitetu političkog diskursa u poređenju sa prethodnim izborima i dalji razvoj političke zrelosti.

Kampanja se fokusirala na pitanja ekonomije i investicija, socijalne dobrobiti i evropskih integracija. Kampanja gospodina Vujanovića „Bez dileme“, naglasila je njegove tvrdnje da će pružiti kontinuiranu sigurnost i bezbjednost. On je takođe pozvao na dalji ekonomski razvoj. Ponovo izabrani premijer, gospodin Milo Đukanović je igrao aktivnu ulogu u Vujanovićevoj kampanji. Sagovornici u velikoj mjeri primjećuju da

predsjednikova partija DPS i dalje uživa najrazvijeniju partijsku strukturu i da je Vujanovićeve kampanje od-vrata-do-vrata bila veoma aktivna.

Od tri opoziciona kandidata, kampanja gospodina Medojevića bila je najvidljivija, fokusirana na teme korupcije, kriminala i integracija u EU. Kampanja gospodina Mandića je takođe bila aktivna i u prvom redu se bavila temama ekonomskog razvoja i investicija. Kampanja gospodina Milića se uglavnom fokusirala na socijalne teme i na ekonomiju. Kampanje gospodina Medojevića i gospodina Milića su bile veoma kritičke prema aktuelnoj vladi i njenoj politici.

Tokom kampanje tri opoziciona kandidata konstantno su iznosili tvrdnje da neimenovani pojedinci nude novac potencijalnim opozicionim biračima da predaju njihova lična dokumenta kako bi ih spriječili da glasaju. Svaka takva navodna aktivnost osobe koja nudi ili koja prima mito predstavljala bi ozbiljno kriminalno ponašanje. OEBS/ODIHR EOM-u obratile su se dvije osobe, preko različitih opozicionih stranaka i dale usmene izjave o učešću u takvim šemama. Međutim, iznijeti detalji nijesu mogli biti potvrđeni. Koliko je OEBS/ODIHR EOM upoznat, konkretni dokazi nijesu podnijeti vlastima u vezi sa ovim i drugim navodnim slučajevima. Međutim, takve rasprostranjene tvrdnje utiču na povjerenje javnosti. Mada je takve tvrdnje, zbog njihove prirode, teško dokazati ili opovrgnuti, vlasti nijesu preduzele nikakvu jasnu akciju kako bi odagnale sumnje. Opozicioni kandidati su takođe tvrdili da menadžeri državnih preduzeća vrše pritisak kako bi uticali na birače, što OEBS/ODIHR EOM nijesu bili u mogućnosti da potvrde.

Svi kandidati su vodili kampanju širom zemlje, posjetivši svih 21 opštinu. Mogli su svoje politike slobodno da iznesu biračima, bez neprimjerenog miješanja, a slobode kretanja i okupljanja su poštovane. Održani su brojni skupovi sa prosječnim učešćem od oko 350 osoba. Najveće skupove održali su gospodin Mandić i gospodin Vujanović u Pljevljima i Podgorici. Tokom kampanje svi kandidati su koristili postere i bilborde. Iako su neki poster i pocijepani, a neki bilbordi uništeni, prema informacijama OEBS/ODIHR EOM-a žalbe nijesu uložene.

Problem koji je istican u prethodnim izvještajima OEBS/ODIHR-a, a koji se manifestovao i na ovim izborima, je nastavak nepostojanja jasne razlike između crnogorske države i vladajuće stranke DPS. Uloga gospodina Vujanovića, aktuelnog predsjednika, ponekad se preklapala sa aktivnostima u okviru njegove kandidature - povremeno korišćenje otvaranja državnih projekata tokom njegove turneje zemljom. Završni skup gospodina Vujanovića održan je u zgradi u kojoj se nalaze glavne prostorije Vlade i sjedište DPS-a. Prema izvještajima, DPS prima značajnu rentu od Vlade za upotrebu tih prostorija.

Mediji

Sveukupno, mediji su ponudili biračima dobar stepen informacija o kandidatima, pomažući im da naprave informisan izbor između kandidata. Raznovrsni mediji su aktivni u Crnoj Gori³, dijelom zahvaljujući transparentnom i liberalnom pristupu

³ Uključujući 15 televizijskih stanica, 42 radio stanice, 45 štampana medija i 1 novinska agencija

distribuciji frekvencija i nepostojanju restriktivnih zahtjeva za izdavanje licenci i registracija. Međutim, stepen raznolikosti medija i pluralizam ograničen je dominantnim fokusom na zabavu na najpopularnijim televizijskim stanicama. Takođe, uprkos broju medija, postoji nedostatak raznolikosti izvora vijesti i informacija. Nedostatak transparentnosti u pogledu vlasništva nad medijima ograničava mogućnost birača da procijene izbalansiranost i objektivnost njihovog izvještavanja.

Proces potvrđivanja članova Savjeta RTCG u Parlamentu je bio kontroverzan i ispolitizovan. To pokazuje da transformacija RTCG u istinski nezavisni javni servis nije okončana. Pravila o praćenju predizborne kampanje koje je pripremio urednički tim RTCG kasnije su 24. marta usvojena od strane Savjeta RTCG. Ona uključuju odredbe o tri besplatna emitovanja za svakog kandidata i uživo emitovanje televizijske debate 3. aprila. Svi kandidati su iskoristili besplatno vrijeme i učestvovali u debati. Međutim, prenos debate, za koju je RTCG objavila da ju je pratilo 74 odsto populacije, odložen je za nekih 13 minuta. Umjesto toga, u tom vremenu emitovana je plaćena reklama u kojoj premijer Đukanović žestoko kritikuje gospodina Medojevića⁴. Sagovornici su takođe izrazili zabrinutost da količina obezbijedenog besplatnog prostora, naročito za debate, nije bila dovoljna.

RTCG je 29. marta prekinula sa emitovanjem plaćene reklamne kampanje gospodina Medojevića tvrdeći da nije izmirio dugovanja od oko 200.000 eura. Nakon isplate četvrtine te sume, RTCG je 31. marta obnovila emitovanje⁵. Gospodin Medojević je tvrdio OEBS/ODIHR EOM-u da je to urađeno iz političkih razloga, pošto se sa direktorom RTCG dogovorio da do 1. aprila plati 50.000 eura. On je takođe kazao da je na prethodnim izborima njegova stranka platila kada je dobila subvencije poslije izbora.

U monitoringu medija⁶ OEBS/ODIHR EOM je došao do zaključka da je u izvještavanju o predsjedničkim kandidatima u informativnom programu RTCG1 blago favorizovan gospodin Vujanović u njegovoj ulozi kandidata, sa 32.73 odsto u izvještavanju o predsjedničkoj kampanji. To je cifra u odnosu na 23.7 odsto koliko je dobio gospodin Milić, 22.0 odsto za gospodina Mandića i 21.6 odsto za gospodina Medojevića. Kada je u pitanju popularniji od dva večernja informativna programa, udarni Dnevnik2, izvještavanje je bilo snažnije naklonjeno Vujanoviću sa 34.8 odsto, dok je gospodin Milić dobio 23.3 odsto, gospodin Mandić 21.1 odsto, a gospodin Medojević 20.8 odsto.

Od praćenih medija, TV IN, komercijalni kanal sa najvećom pokrivenošću i visokim stopama gledanosti, favorizovao je gospodina Vujanovića u informativnim programima u kojima je o njemu izvještavano 44.0 odsto prostora. Gospodin Medojević je dobio 22.2 odsto prostora, gospodin Mandić 20.6 odsto, a gospodin Milić 13.2 odsto. Iako je rad

⁴ Reklama DPS-a u kojoj se pojavljuje premijer Đukanović emitovana je od 20:51 do 21:18. Poslije toga i prije debate, dvije kratke plaćene reklame gospodina Mandića (29 sekundi) i gospodina Medojevića (6 sekundi) takođe su emitovane.

⁵ Prema RTCG, gospodin Mandić i gospodin Milić su u potpunosti platili svoja dugovanja, dok je gospodin Vujanović platio dvije trećine duga.

⁶ Monitoring medija je počeo 3. marta. Obuhvatio je RTCG1, privatne TV IN, NTV *Montena*, MBC i *Elmag*, i dnevne listove *Vijesti*, *Dan*, *Pobjeda* i *Republika*.

NTV Montene, MBC i Elmaga praćen, njihov kapacitet pružanja informacija biračima je ograničen usljed manje geografske pokrivenosti i niske stope gledanosti.

Kvantitativni monitoring štampanih medija ukazuje da je dnevni list *Vijesti* posvetio 32.8 odsto izvještavanja o kampanji gospodinu Medojeviću, 28.4 odsto gospodinu Vujanoviću, 19.8 odsto gospodinu Miliću i 19.0 odsto gospodinu Mandiću⁷. Dnevni list *Dan* posvetio je 37.5 odsto izvještavanja gospodinu Mandiću u odnosu na 23.2 odsto koliko je prostora dobio gospodin Vujanović, 20.6 odsto gospodin Milić i 18.7 odsto gospodin Medojević. Dnevni listi *Pobjeda*, koja je u državnom vlasništvu, blago je favorizovala aktuelnog predsjednika gospodina Vujanovića koji je dobio 35.1 odsto prostora u izvještavanju o kampanji. Gospodin Milić je dobio 22.9 odsto, 21.1 odsto gospodinu Medojević i 20.9 odsto gospodinu Mandiću. Privatni dnevni list *Republika*, sa znatno manjim tiražom, pružio je generalno izbalansirano izvještavanje o svim kandidatima.

Plaćeno reklamiranje na nacionalnim i lokalnim televizijama u velikoj mjeri je korišteno tokom kampanje. Na oba nivoa, gospodin Medojević je bio najvidljiviji, prisutan u oko 56.1 odsto spotova na praćenim TV stanicama. OEBS/ODIHR EOM posmatrači su takođe potvrdili visoki stepen vidljivosti i na lokalnom nivou.

Ton u svim praćenim medijima je bio uglavnom neutralan. Osim izvještavanja o kampanjama u informativnim programima, u medijima je bilo nedovoljno analitičkog ili kritičkog izvještavanja i malo informacija za birače o pozadini izbora.

Žalbe i prigovori

U okviru zakonskog roka, Upravni sud je je primio 1.306 žalbi koje su se odnosile na odluke opštinskih vlasti koje se tiču biračkog spiska. Od 856 žalbi koje se tiču uključivanja u birački spisak, 81 je odbijena; oko 60 je odbijeno na osnovu srpskog državljanstva (pogledati dio o Zakonskim okvirima i izbornom sistemu).

Jedan od kandidata, gospodin Medojević, podnio je prijedlog Ustavnom sudu, dovodeći u pitanje proces prikupljanja potpisa na osnovu zahtjeva da se potpisi daju pred dva člana OIK-a krši tajnost glasačkog listića. Sud je 28. februara potvrdio ustavnost postojeće odredbe na osnovu toga da tajnost glasačkog listića nije prekršena odvojenim mehanizmom prikupljanja potpisa.

Upravnom sudu je 1. februara takođe podnio žalbu neuspješni kandidat za Savjet RTCG protiv Parlamenta zbog toga što nije potvrdio članove Savjeta. Sud je presudio protiv žalbe i usljed toga je odloženo formiranje Savjeta.

Mnogi sagovornici su izrazili nedostatak povjerenja u sudove i organe sprovođenja zakona. Štaviše, nejasne zakonske procedure učinile su procese prigovora i žalbi robusnim.

⁷ Ove cifre se odnose na izvještavanje o kampanji predsjedničkih kandidata, neuključujući plaćeni prostor

Učešće žena i birača iz nacionalnih manjina

U Crnoj Gori žene uživaju jednaka prava, uključujući pravo glasa i učešća na izborima. Polnu ravnopravnost garantuje Ustav i Zakon o polnoj ravnopravnosti koji je 2007. godine stupio na snagu. Ipak, učešće žena u javnom životu ostaje ograničeno. Na ovim izborima nije bilo ženskih kandidata, a samo 3 od 11 članova DIK-a su žene. Na biračkim mjestima koja su obišli posmatrači na dan izbora, preko 21 odsto odsto predsjedavajućih biračkih odbora su bile žene, ali nije bilo žena predsjedavajućih OIK-a.

Prema popisu iz 2003. godine etnički milje Crne Gore sastoji se od 43 odsto Crnogoraca, 32 odsto Srba, oko 12 odsto Bošnjaka i Muslimana, 5 odsto Albanaca, 1 odsto Hrvata, a ostale grupe predstavljaju ostalih 7 odsto stanovništva. Konstruktivno, DIK je donio odluku da obezbijedi izborni materijal i glasačke listiće na albanskom jeziku za 71 biračko mjesto sa značajnom albanskom populacijom.

Domaći i međunarodni posmatrači

Zakonski okvir pružio je nesmetan pristup međunarodnim i domaćim posmatračima kako bi pratili pripreme i sprovođenje izbora. DIK je akreditovao 208 međunarodnih posmatrača i preko 1.000 posmatrača iz domaćih nestranačkih organizacija. To uključuje 472 posmatrača iz Centra za monitoring izbora (CEMI) i 557 iz Centra za demokratsku tranziciju (CDT). Domaći posmatrači su bili prisutni na oko 50 odsto posjećenih biračkih mjesta.

Dan izbora i brojanje glasova

Glasanje je održano na uredan i miran način. Posmatrači su bili prisutni na otvaranju 59 odsto biračkih mjesta i u 97 odsto slučajeva ocijenili process pozitivno. 12 odsto praćenih biračkih mjesta nije otvoreno na vrijeme a neke proceduralne stavke nijesu uvijek poštovane. To uključuje ne održavanje žrijeba za utvrđivanje odgovornosti članova biračkog odbora u 31 odsto slučajeva. Neovlašćene osobe, uglavnom partijski aktivisti, primijećeni su u 14 odsto praćenih procedura otvaranja.

Tokom glasanja, posmatrači su posjetili 654 biračka mjesta i ocijenili process kao dobar ili veoma dobar u 98 odsto slučajeva. Zabilježena su samo dva slučaja da je biračima uskraćeno pravo glasa iz neodgovarajućih razloga, nije primijećeno da je neko glasao više od jednom i nijesu zabilježeni incidenti u kojima neko pokušava da utiče na birače za koga da glasaju.

Proceduralne stavke su uglavnom poštovane; birači su provjeravani na mastilo u više od 99 odsto slučajeva, a lična dokumenta su provjeravana u skoro 100 odsto slučajeva, a tajnost glasanja je bila obezbijeđena na više od 99 odsto praćenih biračkih mjesta. Međutim, zabilježeno je da glasačke kutije nijesu propisno zapečaćene u oko 20 odsto posjećenih biračkih mjesta, a u skoro 9 odsto slučajeva primijećene su neovlaštene osobe. Stepem glasanja putem pisma je zabilježen kao donekle visok na skoro 3 odsto, ali je to

preovladavalo u ruralnim oblastima. Izgledalo je kao da postoji nedostatak konzistentnosti u ulozi koju su imali članovi proširenih biračkih odbora.

OEBS/ODIHR EOM je pratio zatvaranje i process brojanja na 64 biračka mjesta. Posmatrači su izvijestili da je brojanje bilo dobro ili veoma dobro u 87 odsto slučajeva. Kontrolne kupone nije brojao birački odbor prije otvaranja glasačke kutije u skoro četvrtini slučajeva, a broj neupotrijebljenih glasačkih listića nije brojan prije zatvaranja glasačke kutije u 19 odsto praćenih biračkih mjesta. Takođe, birački odbor nije utvrdio broj birača koji su glasali prije otvaranja glasačke kutije u 13 odsto slučajeva. 10 odsto posmatrača zabilježilo je ozbiljne nepravilnosti u proceduri brojanja. Ponovo, primijećene su neovlaštene osobe na 10 odsto posjećenih biračkih mjesta.

Ni u jednom slučaju nije nađeno više glasačkih listića od broja birača koji su glasali i nijedan od praćenih biračkih odbora nije raspušten. U samo 7 odsto slučajeva koje su pratili posmatrači došlo je do spora između članova biračkog odbora. Međutim, u oko 32 odsto slučajeva izvještaj o radu nijesu pratili predsjedavajući biračkog odbora i dva proširena člana OIK-a.

Tabelarnu obradu u OIK-ovima pratilo je 13 OEBS/ODIHR timova širom svih 21 opštine. Posmatrači su ukupno sprovođenje tabelarne obrade ocijenili kao dobro ili veoma dobro u svih 13 slučajeva. U svega 2 slučaja, bilo je tenzije u posmatranim OIK-ovima i samo u jednom od posmatranih slučajeva podnijeta je žalba OIK-u. Međutim u 7 od 11 posmatranih slučajeva, bilo je matematičkih nedosljednosti u izvještajima o radu biračkih odbora.

U vrijeme pisanja nije bilo zvaničnih žalbi podnijetih OIK-ovima, prema informacijama OEBS/ODIHR EOM.

Ovo saopštenje je takođe dostupno na crnogorskom jeziku. Međutim, engleska verzija ostaje jedini zvanični dokument.

Informacije o misiji i izrazi zahvalnosti

OEBS/ODIHR Izborna posmatračka misija (EOM) otvorena je u Podgorici 27. februara sa 11 eksperata i 14 dugoročnih posmatrača raspoređenih širom zemlje. Na dan izbora, raspoređeno je oko 180 kratkoročnih posmatrača, uključujući i šestočlanu delegaciju iz PACE. Ukupno, bilo je posmatrača iz 42 zemlje članice OEBS-a. Glasanje je praćeno na 654 biračka mjesta od ukupno 1.141, a brojanje u oko 60 biračkih mjesta. Tabelarni prikaz je takođe praćen u 13 OIK-a.

Gospodin Džulijan Pil Jejts je šef OEBS/ODIHR Izborne posmatračke misije, a gospodin Dejvid Vilšajr je šef delegacije Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope.

OEBS/ODIHR i delegacija PACE željeli bi da zahvale Ministarstvu spoljnih poslova, Državnoj izbornoj komisiji i drugim državnim i lokalnim vlastima, kao i građanskom

društvu i medijskim organizacijama na njihovoj saradnji tokom misije. Podrška Misiji OEBS-a u Crnoj Gori, ambasadama zemalja članica OEBS-a i međunarodnim organizacijama akreditovanim u Crnoj Gori je veoma cijenjena.

Za dalje informacije, molim vas kontaktirajte:

- **Gospodin Džulijan Pil Jejts, šef OEBS ODIHR EOM-a u Podgorici (+382 81 273008)**
- **Gospodin Jens Hagen Eschenbaecher, OEBS ODIHR portparol (+48 603 683 122) ili gospodin Dru Hajslop, OEBS ODIHR-ov savjetnik za izbore u Varšavi (+48 22 520 0600)**
- **Gospodin Vladimir Dronov, PACE šef Sekretarijata za međuparlamentarnu saradnju i posmatranje izbora, PACE, (+333 88412709),**

OEBS ODIHR EOM adresa:

**II Crnogorskog bataljona BB, Zagorič
81 000 Podgorica, Republika Crna Gora
Tel: + 382 81 273 008
Fax: + 382 81 273 005
Email: office@odihhr.cg.yu**

**PACE delegacija adresa:
F-67075 Strazbur Cedex
Tel: + 33388413193 Fax: +33390214134
Email: pace.com@coe.int**